

1948 fejrede de jyske stifter deres tusindårsfest ved en pompøs kirkelig festivitas i Ribe. 948 mødte nemlig Hamburgs ærkebiskop frem på synoden i Ingilheim med tre danske lydvisper fra Ribe, Slesvig og Aarhus, og selvom der er al grund til at mene, at denne konsekration af danske bisper først og fremmest var et indre tysk, kirkepolitisk anliggende, og at det er mere end tvivlsomt, om der virkelig har været en stiftsorganisation i Jylland på dette tidspunkt, var årstallet naturligvis et meget passende udgangspunkt for kirkefesten og for de festskrifter fra hvert stift, som allerede længe i forvejen var forberedt.

Ribes festskrift udkom præcist, Aarhus har hidtil ikke fået noget udgivet, hvilket i første omgang skyldtes, at den daværende kirkeminister nægtede tilskud til et arbejde, der havde en jesuiterlærd som medarbejder. Dog må man vist have lov at vente en tidssvarende udgave af *Liber Arhusiensis*, og Haderslev festskriftet *Slesvigs delle Bispedømme* nåede at blive færdigt i 1949.

Det blev et smukt og veludstyret værk, indeholdende 2 større og 3 mindre afhandlinger. Men noget ujævnt er det unægtelig, og man føler savnet af en fast hånd i redaktionsudvalget. Hverken det gamle Slesvig stift eller det nuværende Haderslev er behandlet helt ud, men ialtfald tre af afhandlingerne er meget værdifulde og kan gøre krav på mere almen interesse. Arkivar Johanne Skovgaard skriver Slesvig stifts historie op til 1791 — men desværre heller ikke længre. Det er en meget sober og solid afhandling, lidt tør, men meget indholdsrig. Med utrolig omhu er de spredte kilder til stiftets historie samlet og ordnet, og intet er — så vidt jeg ved — forbigået. Det var i høj grad ønskeligt, om vi for alle danske stifters vedkommende besad ligeså udtømmende monografier. Især den del, som angår den efterreformatoriske historie, virker imponerende. De udviklede forhold mellem de kongelige og de hertugelige dele og deres respektive kirkeledere af forskellige teologiske og kirkelige observanser står helt klart og skarpt for en — på ikke så få punkter for første gang, og den lange række af biografiske enkeltheder om disse bisper og superintendenter er en fundgrube af viden.

Sognepræst Hejselbjerg Paulsen, der også har været redaktør, og som er velkendt som en dygtig historiker, især hvor det gælder hans sønderjyske hjemstavn, har skrevet om præsternes uddannelse («Fra Skolebænk til Prædikestol»). Meget beskedent henviser han til, at det egentlige arbejde på dette område allerede er gjort af Carsten Petersen, og det lader sig sige for det biografiske stofs vedkommende, men selv formår han i virkeligheden at skabe en helt ny præstehistorie ved siden af Carsten Petersens

og at se præstestanden i sociologisk sammenhæng. Her får man detaljerede redegørelser for præstefamilierne og for præsteuddannelsen, som for hele det gamle Slesvig stifts vedkommende var tysk og kun tysk. Da man i en kort periode i det 18. årh. søgte at lokke slesvigske studenter til Kbhvn., gjorde man intet for at gøre dem opholdet der økonomisk muligt. Også den slesvigske præstevalgsordning, examensvæsen etc. får man god besked om, og det er ikke fornøjelig læsning at følge, hvordan netop præsteuddannelsen blev et af de vigtigste led i fortyskningen af Sønderjylland. I livets mest modtagelige år blev hele den åndelige overklasse, folkets ledere, lukket ude fra modersmålets verden og kom ind i et fremmed milieu, som kun de færreste formåede at bryde med. Vi er ikke forvænt med historiske værker om gejstligheden her i landet, men dette arbejde repræsenterer et person- og socialhistorisk nybrud, som forhåbentlig vil blive fulgt af flere lignende undersøgelser. Pastor H. F. Petersen har skrevet en meget smuk lille afhandling om biskop Boesen, der ledede stiftet mellem de slesvigske krige. Han hørte vel ikke til vor kirkehistories berømt heder, men forfatteren har formået at tegne et levende og fængslende portræt af hans personlighed, og man følger med opmærksomhed hans vanskeligheder som den, der skulde gennemføre de danske sprogreskripter i kirke og skole og genoprette århundreders forsømmelser. Sognepræst Anders Malling giver en række rids af Sønderjyllands bevægede salmehistorie og fortæller om de sønderjyske salmedigteres og salmebøgers stilling som formidlere mellem dansk og tysk kirkelig kultur. Det er gjort løvlig kort, men meget overskueligt og ført op til nyeste tid. Malling har ofte dokumenteret, at han er en kyndig hymnologisk forfatter — denne lille afhandling kan kun befæste hans ry — og ingen mark er frugtbarere at arbejde på, når det gælder at føle sig ind i en tidsalders religiøse åndsliv, end netop salmedigtningens (det skulde da være andagtsbøgerne i det hele). Pastor K. J. Jensen redegør for Haderslev domkirkes og kapitels historie i den katolske tid og går — dog uden arkæologisk underbygning — ind på kapellernes historie, deres tilblivelse og bestemmelse. Afhandlingen er et udpræget begynderarbejde og lider af visse formelle mangler, men fremtræder dog alt i alt som et hæderligt og ubetinget læseværdigt forsøg.

Uanset at bogen om Slesvigs delte bispedømme altså ikke blev den stiftshistorie, som det havde været ønskeligt at få netop for dette områdes vedkommende, er festskriftet ialtfald blevet en værdifuld forøgelse af vor kirkehistoriske litteratur, ganske særligt hvad hovedbidragene angår.

P. G. Lindhardt.